

işbirlikli öğrenme modeli ve uygulanması

Prof. Dr. Samih Bayrakçeken
Prof. Dr. Kemal Doymuş
Prof. Dr. Alev Doğan

2. Baskı

Prof. Dr. Samih BAYRAKÇEKEN
Prof. Dr. Kemal DOYMUŞ
Prof. Dr. Alev DOĞAN

İŞBİRLİKLİ ÖĞRENME MODELİ VE UYGULANMASI

ISBN 978-605-364-631-0

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2015, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Aralık 2013, Ankara
2. Baskı: Eylül 2015, Ankara

Yayın-Proje Yönetmeni: Ayşegül Eroğlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Didem Kestek

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı
Baskı: Yorum Basım Yayın ve Matbaacılık Ltd. Şti
İvedik Organize Sanayi Bölgesi Matbaacılar Sitesi
35.Cadde No: 36 - 38 06370
(0312 395 21 12)

Yayıncı Sertifika No: 14749
Matbaa Sertifika No: 13651

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
E-ileti: pegem@pegem.net

ÖN SÖZ

Öğretmenler kullandıkları öğretim yöntemleri ile eğitim ortamlarında etkin bir biçimde yer alırlar. Son yıllarda yapılan program geliştirme çalışmaları sonucunda eğitim programları yapılandırıcılığa göre yeniden düzenlenmiş olmasına rağmen öğretmenlerin geleneksel öğretmen merkezli yöntemleri kullandıkları ve buna bağlı olarak öğrencilerin öğretim ortamında pasif kaldıkları bilinmektedir. Öğretmen ise ortamın tek hakimi, her türlü düzenlemeyi yapan, öğrenciler adına her türlü kararı veren bir konumdadır. Ancak günümüzün yükselen eğitim anlayışında bu türden eğitim ortamları artık kabul görmemektedir. Bunun yerine eğitim ortamlarını öğrenciyi merkeze alan bir anlayışla tasarlama ilkesi yaygın olarak kabul edilmektedir. Öğrenci merkezli tasarımlarda; öğretmen ve öğrenci rolleri açısından geleneksel tasarımlara göre önemli farklılıklar bulunmaktadır. Eğitim sürecine aktif olarak katılması gereken öğrencinin niteliklerinin iyi bilinmesi, öğrenmenin doğasının çok iyi analiz edilmesi ve buna uygun eğitim ortamının tasarlanması bir zorunluluktur. Bu bağlamda öğretmenlerin kullandığı öğretim yöntemleri de her geçen gün çeşitlenmektedir.

Öğretmen yetiştirme sistemimizde, öğretim yöntemlerinin genel olarak öğretmen adaylarına teorik olarak öğretilmeye çalışıldığı söylenebilir. Bir başka deyişle, öğretim yöntemleri öğretmen adaylarına düz anlatım yöntemiyle öğretilmeye çalışılmaktadır. Oysa günümüzde öğrenmenin tek bir yöntemle değil, çoklu yöntemlerle daha etkili ve verimli bir şekilde sağlanabileceği bilinmektedir. Bu durum çoklu zekâ kuramıyla da uyusmaktadır. Bu kitapta, özellikle son zamanlarda çok önemsenen bir model olan işbirlikli öğrenme modelini ayrıntılı bir şekilde öğretmenlerimize sunmayı amaçlamaktayız.

Kitap, altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde işbirlikli öğrenme modeli hakkında genel bilgiler ve ilgili web siteleri; ikinci bölümde işbirlikli öğrenme modelinde kullanılan yöntem ve teknikler; üçüncü bölümde işbirlikli öğrenme modelinin faydaları;

dördüncü bölümde işbirlikli öğrenme modelinin sınıf ortamlarında uygulamaları; beşinci bölümde işbirlikli öğrenme modeli ile ilgili sıkça sorulan sorular ve cevapları; altıncı bölümde ise örnek bir çalışmayla ilgili fotoğraflar sunulmaktadır.

Siz değerli eğitimcilerin öneri ve eleştirileri bizim için her zaman yol gösterici olacaktır. Bu kitabın tüm eğitimcilerimize faydalı olmasını dileriz.

Günümüzün en önemli öğrenme modellerinden biri olarak nitelendirilen “İşbirlikli Öğrenme Modeli”nin öğretmenler tarafından sınıf ortamlarında daha etkili ve verimli bir şekilde uygulanabilmesini sağlamak amacıyla hazırlanan bu kitap; TÜBİTAK’ın 110K252 nolu projesi kapsamında proje ekibi tarafında hazırlanmıştır. TÜBİTAK’ın projemize vermiş olduğu destek için proje ekibi olarak TÜBİTAK’ın yönetici ve çalışanlarına teşekkürü bir borç bilmekteyiz.

Proje Yürütücüsü

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
-------------	-----

1. BÖLÜM

İŞBİRLİKLİ ÖĞRENME MODELİ VE İLGİLİ WEB SİTELERİ

Giriş.....	1
İşbirlikli Öğrenme Modelinin Tanımı	1
İşbirlikli Öğrenme Modelinin Önemli Özellikleri.....	3
İşbirlikli Öğrenme Gruplarını Geleneksel Öğrenme Gruplarından Ayrıran Özellikler.....	6
İşbirlikli Öğrenme Modeli ile İlgili Web Siteleri	7

2. BÖLÜM

İŞBİRLİKLİ ÖĞRENME MODELİNDE KULLANILAN YÖNTEM/TEKNİKLER

a) Birlikte Öğrenme.....	11
b) Öğrenci Takımları- Başarı Bölümleri (ÖTBB)	15
c) Takım-Oyun-Turnuva (TOT)	17
d) Takım Destekli Bireyselleştirme (TDB).....	18
e) Birleştirilmiş İşbirlikli Okuma ve Kompozisyon (BİOK)	18
f) Grup Araştırması	19
g) İşbirliği-İşbirliği	21
h) Birlikte Sorulım Birlikte Öğrenelim (BSBÖ).....	21
i) Birleştirme (Jigsaw) Teknikleri	24

3. BÖLÜM

İŞBİRLİKLİ ÖĞRENME MODELİNİN FAYDALARI

Akademik Faydaları.....	29
a) İşbirlikli Öğrenme Düşünme Becerilerini Geliştirir	29
b) İşbirlikli Öğrenme Eleştirel Düşünceyi Teşvik Eder ve Tartışma Ortamında Öğrencilerin Fikirlerini Açıklamalarına Fırsat Sağlar	29
c) İşbirlikli Öğrenme Hem Sınıf İçinde Hem de Sınıf Dışında Öğrencilerin Yeteneklerini ve Pratiklerini Artırır.....	30
d) İşbirlikli Öğrenme Sözlü İletişim Becerilerini Geliştirir	30
e) İşbirlikli Öğrenme; Öğrenme Sorumluluğu Almayı, Keşfedici ve Etkin Bir Öğrenme Ortamı Sağlar	31
f) İşbirlikli Öğrenme Hem Öğrencilerin Hem de Öğretmenlerin Bilgilerini Üst Düzeye Çıkarmalarına Yardımcı Olur	31
g) İşbirlikli Öğrenme; Yarış Temelli Olmaktan Ziyade Öğrenme Temelli Yaklaşımı Teşvik Eder, Yapılandırmacı Yaklaşımaya Uyar, Öğrencilerin Araştırma Yapma ve Derse Katılma Oranını Artırır	32
Sosyal Faydaları.....	32
a) İşbirlikli Öğrenme Modeli Öğrencilerin Sosyal Destek Sistemlerini ve Sosyal Etkileşimlerini Geliştirir	32
b) İşbirlikli Öğrenme; Problemleri Cevaplamada Olumlu Bir Anlayış ve Çatışmaların Çözülmesini Sağlayan Destekleyici Bir Çevre Oluşturur	33
c) İşbirlikli Öğrenme, Kişiler Arası İlişkilerde Kişilerin Birbirlerine Karşı Sorumluluklarını Geliştirir	33
d) İşbirlikli Öğrenme Empati Yapmayı Destekler, Farklı Anlamaları Cesaretlendirir ve İşbirliğini Artırmak İçin Uygun Bir Ortam Oluşturur	34
e) İşbirlikli Öğrenme Bireysel Sorumluluğu Devam Ettirirken Ekip Oluşturmaya Sağlar ve Öğrenciler Rollerine İlgili İş ve Topluluk Modellemeyi Uygularlar.....	35
f) İşbirlikli Öğrenme Erkek Öğrencilerin Liderlik Becerilerini Artırdığı Gibi Bayan Öğrencilerin de Liderlik Becerilerini Artırır.....	36
g) İşbirlikli Öğrenme, Bireysel ve Sınıf Halinde Yapılan Çalışmalara Göre Sosyal ve Akademik İlişkiler Kurmayı Daha İyi Geliştirir.....	36
Psikolojik Faydaları.....	37
a) İşbirlikli Öğrenme, Öğrencilerde Öz Saygı Geliştirir ve Üstün Nitelikli Bir Öğrenci Modeli Geliştirir	37

b) İşbirlikli Öğrenme, Öğrencileri Yardım Almaya ve Özel Eğitimi Kabule Cesaretlendirir	38
Ölçme ve Değerlendirme Açısından Faydaları	41
a) Alternatif Değerlendirme Teknikleri.....	41
b) İşbirlikli Öğrenme, Öğretmen ve Öğrenciye Anında Geribildirim Sağlar	42
c) Grupları Yönetmek Tek Tek Öğrencileri Yönetmekten Daha Kolaydır	44

4. BÖLÜM

İŞBİRLİKLI ÖĞRENME YÖNTEMLERİNİN EĞİTİM SÜRECİNDE UYGULANMASI

Hazırlık Aşaması	46
a) Eğitim Materyalinin Belirlenmesi.....	46
b) Gruplara Öğrencilerin Yerleştirilmesi.....	47
c) Sınıfın Düzenlenmesi	49
d) Rollerin Belirlenmesi.....	50
Uygulama Aşaması	53
a) İşbirlikli Dersin Yürütülmesi.....	53
b) Öğrenci Davranışlarının Gözlemlenmesi.....	55
c) Dersin Tamamlanması	56
Değerlendirme Aşaması.....	57
a) Nitel ve Nicel Öğrenmelerin Değerlendirilmesi	57
b) Örnek Belirleme (Tespitler Yapma) Planı.....	58

5. BÖLÜM

İşbirlikli Öğrenme Sınıflarının Hazırlanma Aşaması İle İlgili Sorular	61
Uygulama Aşaması İle İlgili Sorular	64
İşbirlikli Öğrenmede Görevler Oluşturma	69
İşbirlikli Öğrenmenin Kullanılmasıyla Düşünme Becerilerinin İyileştirilmesi	73
Özel Durumlarda İşbirlikli Öğrenmeyi Kullanmak (Daha Küçük Çocukların Öğretiminde)	74
İşlevini İyi Yapmayan Gruplarda Yardımlaşma	75
Diğer Öğretmenler İle İşbirliği	82
Yönetici Ve Velilerle Çalışma	83
İşbirlikli Öğrenme Modelinde Değerlendirme	87

6. BÖLÜM

İşbirlikli Öğrenme Modelinin Uygulanmasında Örnekler	93
Kaynaklar	101

1. BÖLÜM

İŞBİRLİKLİ ÖĞRENME MODELİ VE İLGİLİ WEB SİTELERİ

GİRİŞ

Günümüz eğitim anlayışı, etkili bir öğretim sürecinin gerçekleşmesi için öğretmene en uygun öğretim yöntemini belirleme ve uygulama sorumluluğu yüklemektedir. Buna karşın, ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde çoğu öğretmenin öğrencilerin pasif dinleyici konumunda kaldıkları geleneksel öğretim yöntemini kullandıkları bilinmektedir. Ancak öğrencilerin bireysel düşüncelerini özgürce açıklayabildikleri, tartışabildikleri ve birbirlerini önemseyerek dinleyebildikleri, öğrenme-öğretme etkinliklerinin daha etkili ve verimli olduğu ortamları tercih ettikleri bilinmektedir. Bu ortamları sağlayan öğretim yaklaşımlarının başında; işbirlikli öğrenme, probleme dayalı öğrenme, proje tabanlı öğrenme ve sorgulamaya dayalı öğrenme gelmektedir. Bu modeller arasında işbirlikli öğrenme modelinin en fazla önemsenen modellerden biri olduğu görülmektedir. Çünkü işbirlikli öğrenme modelinin bireyleri akademik, sosyal, psikolojik vb. yönlerden çok yönlü olarak geliştirdiği çok sayıda bilimsel araştırma ile ortaya konmuştur.

İşbirlikli Öğrenme Modelinin Tanımı

İşbirlikli öğrenme modeli çok farklı şekillerde isimlendirilmiş ve tanımlanmıştır. Modelin İngilizcede “Cooperative Learning” olarak geçen ismini Açıkgöz (1992), “İşbirlikli öğrenme” ve Gömlek-

siz (1993) ise “Kubaşık Öğrenme” olarak dilimize aktarmaktadırlar. Ayrıca, İngilizce literatürde modelin karşılığı olarak; “Work Group”, “Collaborative Learning”, “Collective Learning”, “Learning Communities”, “Peer Learning”, “Reciproal Learning”, “Team Learning”, “Study Circles”, “Study Group”, “Peer Teaching” ve “Team Work” gibi sözcüklerin kullanıldığına da rastlanmaktadır. Modelin yukarıda verilen farklı adları dilimize, çoğunlukla “İşbirlikli Öğrenme” olarak çevrilmektedir. Literatürde; “işbirlikli öğrenme modeli”, “işbirlikli öğrenme yöntemleri”, “işbirlikli öğrenme yöntem/teknikleri” ve “işbirlikli öğrenme” ifadeleri aynı anlamda kullanılmaktadır.

İşbirlikli öğrenme modelinin farklı araştırmacılar tarafından değişik şekillerde tanımlandığına rastlanmaktadır. İşbirlikli öğrenme modeli; öğretmen merkezli olmaktan ziyade öğrenci merkezli olup aktif rolü öğrencinin üstlendiği bir özelliğe sahiptir. Açıkgoz (2000)’e göre işbirlikli öğrenme; “öğrencilerin sınıf ortamında küçük karma gruplar oluşturularak ortak bir amaç doğrultusunda, akademik bir konuda birbirlerinin öğrenmelerine yardımcı oldukları grup başarısının değişik yollarla ödüllendirildiği bir öğrenme yaklaşımıdır. Slavin (1988)’e göre; bir kavram olarak işbirlikli öğrenme; öğrencilerin genellikle 2-6 kişilik küçük gruplar halinde çalıştıkları, grup yeterliliğinin değişik biçimlerde ödüllendirildiği öğretim yöntemlerini içerir.

Doymuş vd. (2004)’e göre ise işbirlikli öğrenme, öğrencilerin; hem sınıf ortamında hem de diğer ortamlarda küçük heterojen gruplar oluşturularak ortak bir amaç doğrultusunda akademik bir konuda birbirlerinin öğrenmelerine yardımcı oldukları, özgüvenlerini arttırdıkları, iletişim, problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirdikleri, öğrenme-öğretim sürecine aktif olarak katıldıkları bir öğrenme yaklaşımıdır.

İşbirlikli Öğrenme Modelinin Önemli Özellikleri

a) Olumlu bağımlılık: Olumlu bağımlılık, grubun her üyesinin öğrenmesi için tüm üyelerin sorumluluklarını yerine getirmelerini ifade etmektedir. Olumlu bağımlılığı oluşturmak için birkaç strateji bulunmaktadır. Bunlardan ilki materyallerdir. Öğrencilere laboratuvar aletlerinden tek bir takım, sorulardan veya cevap kağıtlarından tek kopya veya tek bir kaynak kitap sağlanması ile basitçe olumlu bağımlılık gerçekleştirilebilir. Öğrencilere dağıtılan materyaller, konularıyla birlikte gruplar arasında değiştirilerek olumlu bağımlılık sürdürülmeye çalışılır.

Diğer bir olumlu bağımlılık stratejisi ise görevlerdir. Grup üyeleri için çeşitli görevler belirlenebilir. Üyelere verilen görevler, üyeleri sadece konu alanı üzerinde tutmakla kalmaz, ayrıca pratik beceriler kazanmalarına, herhangi bir özel alanda kendilerini geliştirmelerine ya da bir bilgiyi uygulamaya geçirebilmelerine fırsat verir. Farklı akademik konular farklı görevleri gerektirir. Farklı görevleri üstlenen bireyler, başarılı olmak için herkesin kendi rolünü başarması gerektiğini bilmelidir. Bunun için gruptaki her birey kendisinin grup arkadaşlarına, grup arkadaşlarının da kendisine katkıda bulunması gerektiğinin farkındadır. Çalışma sonunda elde edilen başarının grup başarısı ile geldiği bilinci; bireylerde gruptaki diğer arkadaşlarının da başarılı olmaları gerektiği düşüncesini pekiştirir ve bireylerin bu şekilde davranmalarını sağlar. Bu nedenle işbirlikli öğrenme modelinin uygulandığı sınıfların çoğunda bir grubun tüm üyeleri, ortak amaçları doğrultusunda bir şeyler üretmek ve başarmak için birlikte çalışırlar.

b) Ferdi sorumluluk: Geleneksel öğrenme yönteminde, bireylerin başarıları sınavlardan almış oldukları puanlar ile belirlenirken, işbirlikli öğrenme modelinde başarı sadece bireysel olarak alınmış puanlarla sınırlı değildir. Başka bir ifadeyle, işbirlikli öğrenmede bireysel olarak sınavlardan alınan puanlar öğrencinin kendi başarı puanının sadece bir kısmını oluşturur. Başarı puanının geriye kalan kısmı, genellikle büyük bir kısmı, grup etkinliklerinden elde edilir.

c) Grupların ve grup ruhunun oluşturulması: İşbirlikli öğrenme grupları, genellikle öğrencilerin önceki başarıları dikkate alınarak heterojen bir yapıda oluşturulur. Grup oluşturmada dikkate alınan diğer önemli özellikler; yaş, cinsiyet, hobiler, ilgi alanları, vb. olarak sayılabilir. Bu şekilde bir çok özellik göz önünde bulundurularak öğrenciler gruplara yerleştirilir ve böylece işbirlikli öğrenme etkinliklerine daha uygun grup oluşumu sağlanır. İşbirlikli öğrenmede oluşturulan gruplara grup ruhu kazandırmak için grup üyelerinin, etkinlikler başlamadan önce, bir süre bir arada olmaları sağlanır. Böylece üyelerin gruplarına; bir isim bulmaları, grup amblemlerini oluşturmaları, grup renklerini hatta grup sloganlarını seçmeleri için fırsat verilmiş olur. Bu işlemler üyeler farkında olmadan grup ruhunu doğurur.

d) Öğretmenin rolü: Bu modelin uygulanmasında öğretmene büyük görevler düşmektedir. İşbirlikli öğrenme çalışmalarının etkili ve verimli olması için, bireyler arasında yoğun bir sosyal etkileşimin oluşması için uygun ortamların hazırlanması gerekir. Eğer grup elemanları arasında iyi bir güven, iletişim, paylaşım ve yardımlaşma ortamı sağlanamazsa grup çalışmalarının verimliliği azalır. Bu nedenle öğretmen, öğrencilerin sadece ders konularını öğrenmelerinden sorumlu olmayıp; aynı zamanda liderlik, paylaşım, olaylara empatik yaklaşım, uzlaşma ve etkili iletişim becerileri gibi önemli özellikleri de öğrencilere kazandırma sorumluluğunu üstlenmelidir. Ayrıca işbirlikli öğrenmede öğretmen, çalışma süresince grubu aktif tutacak grup başkanlarını tespit eder ve öğrenme aktivitelerini düzenler. İşbirlikli öğrenmede öğretmen, öğrencilere yol gösterici, çalışmalarını kolaylaştırıcı ve hızlandırıcı bir rol de üstlenmelidir.

e) Sosyal becerilerin kullanılması: İşbirlikli öğrenme sınıflarının çoğunda öğrencilerin bir fikri eleştirebilme, özgüven geliştirme, empati yapabilme, başkalarına güvenme, iyi ilişkiler kurabilme gibi sosyal beceriler kazanmaları sağlanır. Ayrıca işbirlikli öğrenmede aktif dinlemenin kazanılması önem verilen diğer bir sosyal beceridir.

f) Yüz yüze etkileşim: Yüz yüze etkileşim, öğrenmenin daha etkili ve verimli bir şekilde gerçekleşmesi için grup üyelerinin birbirlerini cesaretlendirmelerini, desteklemelerini ve birbirlerine yardım etmelerini ifade eder. Grup üyeleri karşılaştıkları problemlere nasıl çözüm bulduklarını aralarında fikir alışverişi yaparak tartışabilirler. Böylece bir konuda iyi olan öğrenciler, grubun diğer üyeleri için öğretici görevi üstlenerek hem kendilerine hem de diğer üelere faydalı olurlar. Akademik başarısı düşük öğrenciler grup üyelerinden düzeltici ve tamamlayıcı yardım alırlar. Bu süreçte öğrenme gerçekleşir ve edinilen bilgiler kalıcı olur. Büyük sınıf tartışmalarına katılmaktan çekinen öğrenciler küçük gruplarda tartışma faaliyetlerine daha rahat bir şekilde katılabilirler.

g) Ödüller: Olumlu bağımlılığı geliştirmek için yaygın bir strateji olarak bilinen ödüller, grup görevini başardığı zaman veya bir ölçüte eriştiği zaman kazanılır. Ödül konuyu kavramak veya ortak amacı başarmak için grup elemanlarını teşvik eder ve her bireyin kendisinin ve diğer grup üyelerinin konu alanlarını daha iyi öğrenmeleri ve araştırmaları için birbirlerine yardım etmelerini sağlar. Ödül aynı zamanda rekabet ve yarışma ortamını doğurur. Bu ortam öğrencilerin motivasyonlarını artırır. Çalışmanın sonunda birinci olan gruba ödülleri verilir. Ölçütleri karşılayan diğer gruplara ise farklı ödüller verilerek bir sonraki çalışma için daha istekli olmaları sağlanabilir. Eğer çalışmada tüm gruplar başarılı olmuş ise sınıfın tümü ödüllendirilir. Çalışma sonunda verilen ödüller; öğrencilerin ilgi alanları, yaşları, istekleri ve mevcut imkânlar göz önüne alınarak öğretmenler ve öğrenciler tarafından belirlenir.